

Tek Parti Rejiminin Tehlikeli  
Gördüğü Kişi Bağımsız Milletvekili  
Olmaya Kalkırsa...

AHMET DEMİREL

Tek-Parti Dönemi'nde Türk-Kürt  
İlişkilerinde bir Kırılma Anı Olarak  
Şeyh Said İsyanı

MESUT YEĞEN İLE SÖYLEŞİ / SONGÜL MİFTAKHOV

# 1925 Kavşağında Tek Parti Yönetimine Geçiş...

DOSYA EDITÖRÜ: NURŞEN GÜRBOĞA



1925 Dönemecinden 1930'a  
Hükümet Baskısı,  
Kürt İsyanları ve TKP

NEŞLİŞAH L. BAŞARAN LOTZ

Bir Asır Sonra Şark  
İslahat Planı'nı  
Yeniden Düşünmek

BURAK YÜKSEL

Giydirilen Yurttaş:  
1925'te Kıyafet ve  
Rejim

BURCU ÖZCAN ERDAL

Bir Derginin Anatomisi: İstanbul Seririyatı (1919-1952)

FATİH ARTVİNLİ - CEM HAKAN BAŞARAN

# Bir Derginin Anatomisi: İstanbul Seririyatı (1919-1952)

FATİH ARTVİNLİ - CEM HAKAN BAŞARAN

TÜRKİYE'DE TIP ALANININ YAYIN HAYATI SON BULAN EN ÖNEMLİ DERGİSİ İSTANBUL SERİRİYATI'NI KAPSAMLI BİR PROJE İLE ONLİNE ERİŞİME AÇTIK. UZUN YILLAR SÜREN VE YOĞUN BİR EMEK ÜRÜNÜ OLAN İSTANBUL SERİRİYATI ARŞİVİ (WWW.İSTANBULSERİRİYATI.COM) DERGINİN TÜM SAYILARINI VE AYRINTILI DİZİNİNİ İÇERMEKTEDİR.

Türkiye'de tıp alanında yayımlanmış, öncü, uzun soluklu ve en kapsamlı dergilerden biri *İstanbul Seririyatı*'dir. 1919-1951 yılları arasında 32 yıl boyunca düzenli bir şekilde ve aylık olarak yayımlanan, 1952'de derginin sahibi Dr. Mazhar Osman Uzman'ın ölümüyle öğrencileri ve sevenleri tarafından çıkarılan bir veda sayısı ile yayın hayatı son bulan *İstanbul Seririyatı* geriye 389 sayı ve 10.000 sayfa'nın üzerinde büyük bir külliyat bırakmıştır. "Seririyat" yataklı tedavi klinikleri anlamına gelmektedir ve dergi sadece İstanbul'un değil Türkiye'nin o yıllardaki sağlık gündemini takip etmeye imkân tanımaktadır. Bu yazıda, kapsamlı bir proje sonunda erişime açtığımız *İstanbul Seririyatı* dergisinden, içeriğinden ve araştırmacılar için önemli olabilecek hususlardan kısaca bahsedeceğiz.

## TÜRKİYE'DE TIP DERGİLERİ

Modern dönem tıp tarihi çalışmaları için en önemli kaynakların başında belirli aralıklarla yayımlanan süreli tıp dergileri gelir. Klinik ve tıbbi literatürle sınırlı olmayan tıbbi süreli yayınlar tıp tarihi, tıp eğitimi, sağlık teşkilatının dönüşümü, tıbbi terminolojinin evrimi, tıbbi istatistikler, halk sağlığı uygulamaları, sağlık politikaları, tıbbin sosyopolitik boyutları ile on dokuzuncu ve yirminci yüzyıldaki bilimsel gelişmeler gibi pek çok konunun da gözlemlenip yorumlanabileceği önemli kaynaklardır. On dokuzuncu yüzyıl başından itibaren tıp alanında da kapsamlı bir islahat sürecine giren Osmanlı Devleti'nde, 1839'da modern tıbbiyenin kurulmasının kazandırdığı ivmeyle, kimisi kısa ömürlü olmak üzere farklı yıllarda ve farklı dillerde (Türkçe, Fransızca, Rumca, Ermenice) çok sayıda tıp dergisi yayımlanmıştır.

İlk Türkçe tıp dergisi Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane tarafından 1849-1852? yılları arasında yayımlanan *Vakayi-i Tıbbiye*'dir.<sup>1</sup> Bu ilk Türkçe yayından Harf İnkılabı'nın gerçekleştiği 1928 yılına kadar, Türkçe (Osmanlıca) birçok tıp gazetesi ve dergisi yayımlanmıştır.<sup>2</sup>

Türkiye'de tıbbin ihtisas dallarına yönelik dergilerin sayısı ise, Harf İnkılabı'na değin, Avrupa ülkeleri ve A.B.D'ye kıyasla oldukça sınırlı kalmıştır. Cumhuriyet öncesinde ihtisas dergileri olarak sayabileceğimiz: *La Pédiatrie en Turquie / Türkiye'de Emraz-ı Etfal* (1910-1914), *Şişli Müessesesinde Emraz-ı Akliye ve Asabiye Müsamereleleri* (1916-1918) ve *İstanbul Emraz-ı Cildiye ve Efrenciye Cemiyeti Mecmuası / Bulletin de la Societe de Dermatologie et de Syphiligraphie de Constantinople* (1921-1922) dergileri yayımlanabilmiştir. Her ne kadar genel bir tıp dergisi olarak yayımlansa da *İstanbul Seririyatı*, nöropsikiyatri alanında içerdiği kapsamlı literatür sayesinde bu sahada bir ihtisas yayını olarak kabul edilebilir.

Cumhuriyet öncesinde devlet desteği olmadan dergi çıkarmak – bilimsel yayınların okur kitlesini de gözönüne alırsak – meşakkatli ve pek çok açıdan sürdürülmesi zor bir işti. Kurum dergileri olan ve kurumsal desteklerle yayın hayatına tutunmuş olan *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye* (1872-Devam ediyor)<sup>3</sup>, ikinci *Vakayi-i Tıbbiye* (1880-1905?), *Osmanlı Seririyat Mecmuası* (1910-1914)<sup>4</sup>, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası* (1916-devam ediyor)<sup>5</sup> gibi dergiler hesaba katılmazsa kişisel dergi çıkarma teşebbüslerinin birçoğu başarısızlıkla sonuçlanmış, yayın hayatına atılanlara uzun ömürlü olamamıştır.

Türkçe tıbbi süreli yayınlar içerisinde hem uzun süreli yayın hayatı hem de içeriğiyle diğer dergilerden ayrıran *İstanbul Seririyatı*, herhangi bir kuruma bağlı olmaksızın, Cumhuriyet öncesinde başlayıp sonrasında yayımına devam eden tek dergidir; bilimsel içerik bakımından ise dönemin tıp dergilerinin en niteliklisidir. Burada adı geçen dergilerin büyük bir kısmının Türkiye kütüphanelerinde tam bir koleksiyonu ne yazık ki yok. Kütüphanelerdeki müteferrik sayılar biraraya getirildiğinde bile birçoğunun tam bir koleksiyonu elde edilemiyor. *İstanbul Seririyatı* projesiyle kaybolma tehlikesi olan bir koleksiyon bir araya getirilerek kurtarılmıştır.

## İSTANBUL SERİRİYATI

*İstanbul Seririyatı*, derginin kurucuları olan Mazhar Osman Uzman (1884-1951) ve Nurettin Ramih Ener (1880-1951)'in dergicilik birikimi sayesinde uzun yıllar



Dr. Mazhar Osman Bey, *Tababet-i Seririye* sermuharriri ve *Gülhane Seririyatı* emraz-ı asabiye ve aklıye muallimi. *Tababet-i Seririye*, Sene: 2, No:1, 1 Temmuz 1330/14 Temmuz 1914, s. 36.

ayakta kalabilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, tıbbi kurumlar, uygulamalar ve bilimsel cemiyetlere yönelik ilk ciddi eleştirilerin yer aldığı ve içeriği itibarıyla çok nitelikli bir tıp dergisi olan *Tababet-i Hazıra* (1909-1912)'nin en önemli yazarlarından ikisi Mazhar Osman ve Nurettin Ramih, bu derginin kapanmasının ardından, 1914 yılında 14 sayı yayımlanan *Tababet-i Seririye*'yi birlikte çıkarmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden kısa süre sonra ikili tekrar bir araya gelerek, *İstanbul Seririyatı*'nı yayımlamaya başlamıştır.

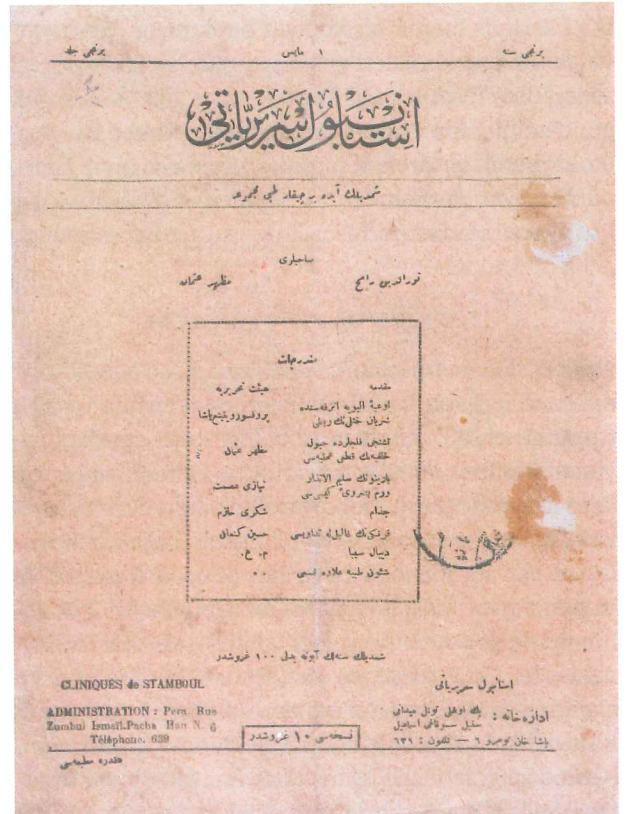
*İstanbul Seririyatı* dergisinin 1 Mayıs 1919'da yayımlanan ilk sayısındaki "Muhterem Karilerimize [Okurlarımıza]" başlıklı "Mukaddime [Önsöz]" yazısı, zamanın ruhunu çok iyi özetlemektedir: Dört yıl süren savaş boyunca memleket pek çok mahrumiyetin yanı sıra tıbbi gelişmelerden ve tıbbi yayınlardan da uzak kalmıştır. Farklı uzmanlık alanlarından hekimlerin katkısıyla ayda bir defa yayımlanacak olan derginin yegâne amacı hekimliğin gelişimine katkıda bulunmak ve tıbbı hizmet etmektir.<sup>6</sup> Derginin ilk sayısında, birisi çeviri olmak üzere altı yazıya yer verilir; yazılardan ikisi dönemin en ciddi halk sağlığı sorunuyla ilgilidir ve tıbbi gündemi yansıtmaya açısından anlamlıdır: cüzzam ve frengi.

Dergide medikal ve paramedikal iki kısım bulunmaktadır. Medikal ya da klinik kısımda tıp alanındaki gelişmeler, orijinal makale ve yazılar, olgu sunumları, dünya ve Türkiye'de farklı tıp alanlarında yapılan güncel tartışmalar, çeviriler, yorumlar yer almaktadır. Paramedikal veya "İlave" başlıklı diğer kısımda, özellikle "Ayın Akisleri" başlığı altında, tıpla ilgili ge-



Dr. Nurettin Ramih Bey, *Tababet-i Seririye* sahip ve müdürü. *Tababet-i Seririye*, Sene: 2, No:1, 1 Temmuz 1330/14 Temmuz 1914, s. 14.

lişmeler, konferans ve kitap haberleri, editöre mektup tarzında yazılar, eleştiriler, gezi notları, duyurular, reklamlar vb. yer almaktadır. Yine İstanbul ve Türkiye'deki sağlık kurumlarından haberler, popüler yazılar, hekimlerin ölüm haberleri ve biyografilerini içeren nekroloji yazıları, karikatürler, edebi yazılar, şiirler bulunmaktadır. Derginin medikal kısmı kadar



*İstanbul Seririyatı* dergisinin ilk sayısının kapağı (1 Mayıs 1919).



Latin harfli Türkçe ile yayımlanan ilk sayı (Aralık 1928).

önemli olan paramedikal kısmı, Türkiye tıp tarihinin tıbbi çevrelerin gözünden bir panoramasıdır.

## YÜZLERCE YAZAR, BİNLERCE MAKALE

İstanbul Seririyatı dergisinin kapak mizanpajı ve tasarımı yıllar içerisinde değişimler geçirmiş; bazı sayılarda forma sayısı artarken bazı sayılar ise "özel sayı" şeklinde ya da bir kişiye "ithaf" olarak yayımlanmış-



Derginin klasik kapaklarından biri (Eylül 1932).



«Merhum Mazhar Paşa'nın hatirasına ithaf» (Şubat 1921).

tır. Hiç şüphesiz en önemli değişim, 1 Kasım 1928 tarihli "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun" ile gerçekleştirilen Harf İnkılabı'dır. Dergi bu geçişe hızlı adapte olmuş, 1928 yılı Ekim ayı sayısının kapağı Latin harfli yayımlanmış, tamamen Latin harfli ilk sayısı ise aynı yılın Aralık ayında yayımlanmıştır. Derginin eski harfli Türkçeden Latin harfli Türkçeye geçtiği ilk sayılarında bu dönüşümün hem sancısı hem başarısı izlenebilmektedir. Örneğin Latin



«Besim Ömer'e ithaf» (Nisan 1933).



**Dr. Niyazi Hüsnü Bey [Haydarpaşa Hastanesi KBB mütehasşısı].**  
Azmi Arif, *İstanbul Seririyatı*, Sene: 7, No: 6, Ekim 1925.

harfli yayımlanan ilk sayının "Paramedikal" kısmında "Karilerimize [Okurlarımıza]" başlıklı yazıda şöyle bir açıklama yapılmaktadır:

"Yeni harflere mürettiblerimiz [dizgicilerimiz] alışınca kadar iki forma neşir edeceğiz. Fakat bu gerilemek değildir, sonra daha fazla bir kuvvetle ilerlemek içindir, belki bir ay sonra üç forma da az gelecektir."<sup>7</sup>

Yine aynı sayıda "Ricalarımız ve Arzlarımız" başlıklı yazıda, dergiye gönderilen makalelerin yeni harflerle dizildikleri ve yayın sırasına konulduğu belirtilerek şu hatırlatmada bulunulur: "bundan sonra gönderilecek yazıların yeni yazı ile yazılması zaruri olduğu kadar okunaklı ve mümkün ise daktilo ile yazılmasını rica ederiz."<sup>8</sup>

*İstanbul Seririyatı* sadece alfabe açısından değil dil açısından da yıllar içerisinde önemli değişikliklere uğramış, başlangıç yıllarındaki Arapça ağırlıklı tıbbi terminolojinin yerini giderek daha sade bir Türkçe ve Latince almıştır. Dergide Arapça ve Fransızca pek çok tıbbi terime karşılık olarak ilk defa olmak üzere Türkçe karşılıklar kullanılmıştır. *İstanbul Seririyatı* dergisi Türkiye'de tıp dilinin değişim ve dönüşümünü takip etmek açısından da önemli bir kaynaktır.

Mazhar Osman'ın öncülüğünde, yakın arkadaşları ve genç asistanların yazılarıyla 1 Mayıs 1919'da yayın hayatına başlayan *İstanbul Seririyatı* dergisinin 32 yıl boyunca yazar kadrosu gelişir, değişir ve yenilenir. Dergide dönemin ünlü hekimleri ve ileride her biri kendi alanında ünlenecek genç hekimleri başta olmak üzere yüzlerce kişinin yazısı yayımlanmıştır. Psikiyatri, nöroloji, dermatoloji, halk sağlığı, dahiliye, cerrahi, radyoloji, mikrobiyoloji, göz, kadın ve çocuk hastalıkları gibi tıbbın pek çok alanında özgün yazı, araştırma, çeviri, vaka sunumu vb. binlerce makale yayımlanmıştır. Yazılarıyla dergiye katkıda bulunan isimlerden bazıları şunlardır: Mazhar Osman Uzman, İhsan Şükrü Aksel, Ahmet Şükrü Emed, Fahrettin

## Şefik Hidayet

Pek sevdiğimiz bir meslektaşını kaybettilik. Hayatının en parlak zamanında Şefik Hidayetide bu acı kışın üzücü bir gününde toprağa gömdük. Zevallı gençin otomobilde giden tabutunun üzerine konan çelenklere inrenmişçesine gök de beyaz confetiler, avuç avuç Yaseminler Zanbaklar serpiyordu. Maçka yokmuşundan Dolma bahçe ritimuna inen otomobili yaya olarak takip eden genç iltihay vakur bir hekim alayı genç meslektaşlarına ne ihtiramı göz yaşlarıyla eda efil yorlardı... sade simdimi? bu matem çoktan başlamıştı, gençliğine doymadan, besyaşındaki o lümlü yetim ve zevcesini dul bırakacağı bililiyordu. iki aydır her ziyarete gelen hekimini bu nakusi şeametin hatırası ağılatmıştı. Hastalığının akıbetini bilecek, her dakika ölümüne müntazir, yaşamak arzusu ile mütehasşis bir ruh karşısında her kes için için ağlıyor, bu mazlum mahkûme teselli



Merhum Operatör Ş. Hidayet Bey

Şefik mektep hayatından beri çok çalışkan, temiz ve mütevazı, mahçup ve vekur bir gençti. malûmâtı vasi, mesleğinde mahîr, fakat gösterişsiz ve sessiz bir doktor, çok iyi bir operatördü. Bursada ve etfal hastanesinde pek güzel ameliyat yaptığını söylerler di. Şefik Hidayet Gâlhane seririyatı dahiliye muallimlerinden Sireyya Hidayet beyin küçük kardeşidir. Pek kıymetli kardeşini kaybetmiş Sireyya beye ve merhumun ailesine arzi taziyet eyeriz.

**Operatör Dr. Şefik Hidayet'in nekrolojisi.** Dr. Mazhar Osman [Uzman], *İstanbul Seririyatı*, Sene: 10, No: 11, Mart 1929.

Kerim Gökyay, Şükrü Hazım Tiner, Hüseyin Kenan Tunakan, Hulusi Behçet, Musa Kâzım, Nazım Şakir Şakar, Ahmet Burhanettin Toker, Ali Şükrü Şavlı, Süheyl Ünver, Kâzım İsmail Gürkan, İhsan Sami Garan, Osman Şerafettin Çelik, Ahmet Asım Onur, Ahmet Fahri Arel, Kâzım Dağyolu, Rıdvan Cebiroğlu.

## NEKROLOJİLER, KARİKATÜRLER VE ŞİİRLER

*İstanbul Seririyatı* yalnızca klinik bir tıp dergisi değil aynı zamanda paramedikal bölümüyle sıradışı bir dergiydi. Derginin paramedikal bölümünde 32 yıl boyunca dönemin yerli-yabancı ünlü hekimlerinden edebiyatçılara, devlet erkânından hastane mübassırlarına (hastabakıcılarına) 350'ye yakın kişinin ölümünün ardından yazılan nekrolojiler yer almıştır. Nekroloji yani vefat eden kişinin ardından kaleme alınan biyografik taziyeye yazısı, tarih araştırmaları açısından eşsiz bir malzemedir; öyle ki nekrolojisi yayımlanan hekimlerden bazılarının hayat hikâyesi yalnızca bu yazılar sayesinde elimizdedir. Nekrolojilerin büyük bir kısmı Mazhar Osman tarafından kaleme alınmış ve Mazhar Osman'ın tanıklığı yakası açılmamış birçok ayrıntıya erişmemize imkân tanımıştır. Hakkında nekroloji yazılan dönemin tanınmış edip ve hekimlerinden bazıları; şair Süleyman Nazif, filozof Dr. Rıza Tevfik Bölükbaşı, şair Dr. Cenap Şahabettin, Dr. Abdullah Cevdet, şair Abdülhak Hamid Tarhan, Dr. Besim Ömer Akalın, Dr. Hulusi Behçet ve Dr. Akil Muhtar Özden'dir.

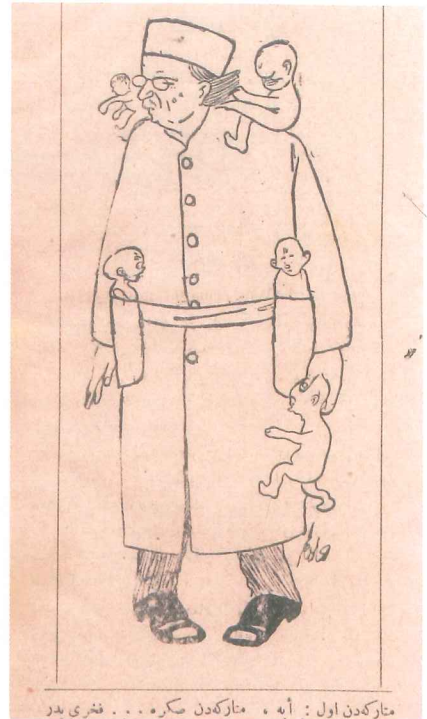
*İstanbul Seririyatı*'nın sayfalarında dönemin ünlü hekimleri ve fakülte hocalarının karikatürlerine de yer verilmiştir. "Üstadlarımız" üst başlığı altında, kısa tanımlar içeren bu seri karikatürler, dönemin önde gelen hekimlerinin, ünlü isimlerin uzmanlık alanla-



"Üstadlarımız: Ebe [Robert Michaelis von] Olshausen'in talebesi ve Meclis-i Sıhhi-i Ali'nin yeni azası [Asaf Derviş Paşanın karikatürü]." *İstanbul Seririyatı*, 1. Sene No. 1, Mayıs 1919.



"Üstadlarımız -2- Hamburglu ve Ohriili [Orhan Abdi Kurtaran'ın karikatürü]." *İstanbul Seririyatı*, 1. Sene No.2, Haziran 1919.



"Üstadlarımız 4: Mütarekeden evvel: Ebe, Mütarekeden sonra ..... fahri peder [Besim Ömer Akalın Paşa'nın karikatürü]." *İstanbul Seririyatı*, 1. Sene No.4, Ağustos 1919.

rına, kişilik özelliklerine ve lakaplarına ışık tutmaktadır. Derginin ilk sayısından itibaren her sayıda bir tane olmak üzere toplam 27 sayı boyunca devam eden "Üstadlarımız" serisi, o dönemin mizah dergilerinde adına rastlanan ama hayatı hakkında çok az şey bildiğimiz karikatürist Dr. Ulvi Kâzım Çelikyol tarafından çizilmiştir.<sup>9</sup>

*İstanbul Seririyatı*'nın kurucusu ve başyazarı Mazhar Osman'ın yakın çevresinde yalnızca hekimler değil, dönemin ünlü yazarları, gazetecileri ve şairleri de yer almaktadır. *İstanbul Seririyatı*'nın bazı sa-

yılarında sürpriz şiiirlere rastlanır. Mazhar Osman'ın dergi sayfalarında şiiirlere yer verdiği en önemli isim, hicivleriyle ünlü "Çerçöp" lakaplı Dr. Sami Mortan'dır.<sup>10</sup> Diğer i ise, nükte ve hicivleriyle ünlü ney üstadı Neyzen Tevfik Kolaylı'dır.<sup>11</sup>

#### AYIN AKİSLERİ

*İstanbul Seririyatı*'nın paramedikal kısmının en dikkat çekici bölümlerinden birini eski adıyla "şuun-ı tıbbiye-tıbbi havadisler", Harf Devrimi'nden sonraki



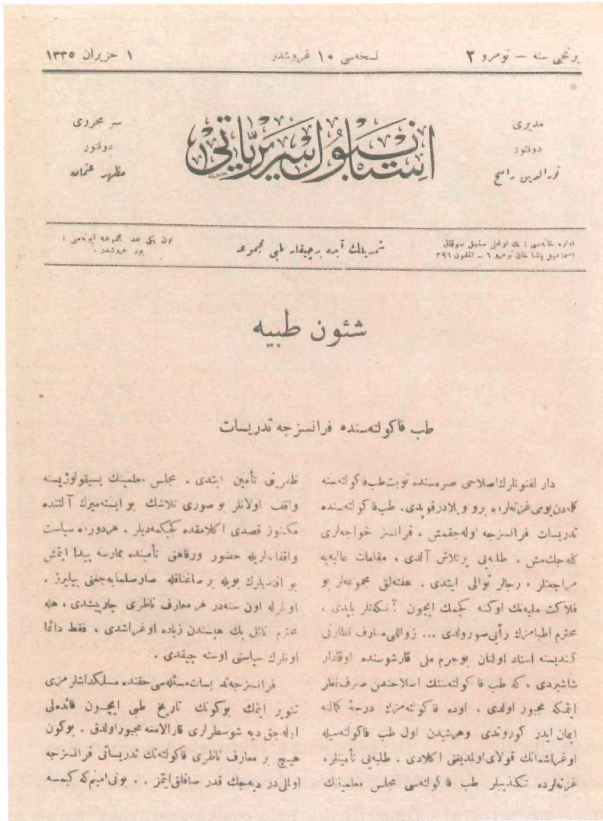
"Üstadlarımız 13: İmamü'l-müderresin [Akil Muhtar Özden'in karikatürü]." *İstanbul Seririyatı*, 2. Sene No.1, Mayıs 1920.



"Üstadlarımız 22: Mecnunlar tabibi [Mazhar Osman Uzman'ın karikatürü]." *İstanbul Seririyatı*, 2. Sene No.10, Şubat 1921.



"Üstadlarımız 23: Emraz-ı Cildiye Cemiyeti veznedarı Muhtar Talat [Çamlı] Bey." *İstanbul Seririyatı*, 2. Sene No.11, Mart 1921.



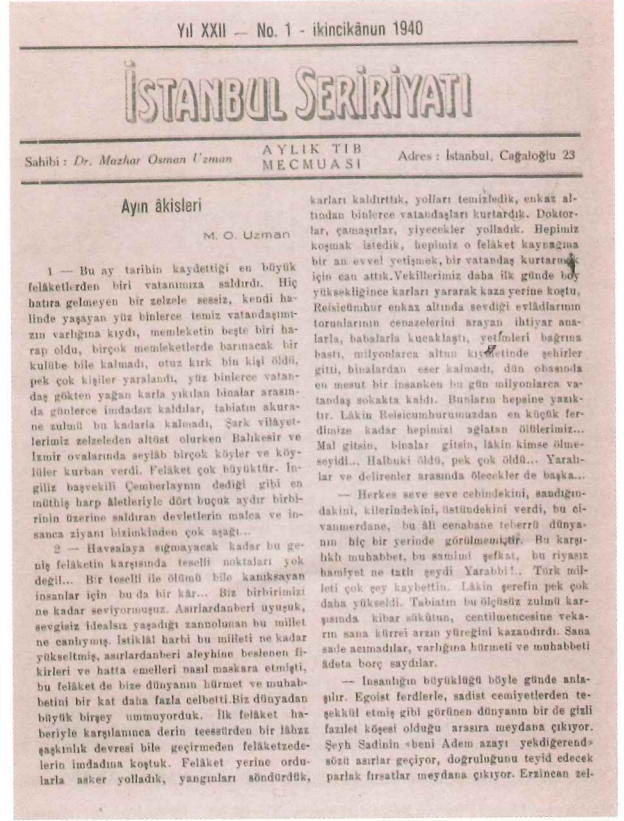
"Şuun-ı Tıbbiye." İstanbul Seririyatı, 1. Sene No.2, Haziran 1919.

adıyla ise "aylık hadiseler", "ayın hadiseleri", "paramedikal sahifeler" veya "ayın akisleri" olan sütun oluşturur. "Aydın Akisleri" Mazhar Osman tarafından kaleme alınmıştır ve aylık tıbbi havadislerin (atamalar, ıslahat projeleri, vefat haberleri, matbuat haberleri, salgın hastalıklarla mücadeleler, tıp fakültesindeki kavgalar, malpraktis haberleri, eczacılarla yaşanan kavgalar, yeni açılan kurumlar, tıbbi cemiyetlerin faaliyetleri, hastanelerin vaziyeti, tıbbi şarlatanlıklar, hükümetin ve Etibba Muhadenet Cemiyeti/Türk Tabipler Birliği'nin icraatları vs.) derlenip toplandığı, dedikoduların yer aldığı, eleştiri ve serzenişlerin dile getirildiği bir sütundur.

"Aydın Akisleri" sütunu Cumhuriyet'in eğitim ve sağlık alanındaki politikalarını, üniversite reformu ve tartışmalarını, millî tıp kongrelerini ve kongrelere yöneltilen eleştirileri, hekimlere getirilen kazanç ver-



"Lyon'da Fransa ve Fransızca Konuşan Memleketler Akli ve Asabi Hastalıklar Mütahhasısları Kongresi'nde." İstanbul Seririyatı, Sene: 16, No:9, Eylül 1939.

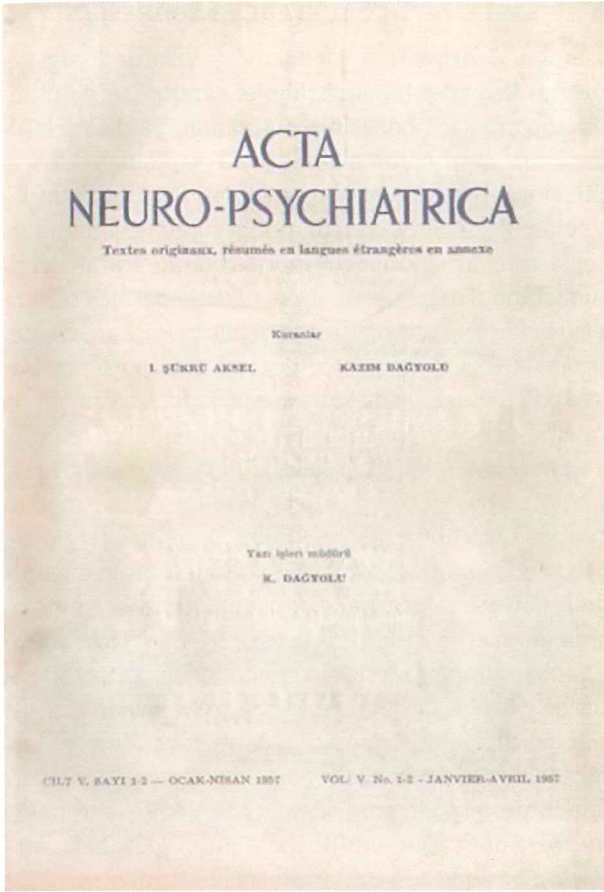


"Aydın Akisleri." İstanbul Seririyatı, 14. Sene No.11, Kasım 1932.

gisi sonrası yaşanan tartışmaları, ecnebi müstahzarlarla ilgili problemleri ve eczacılarla girişilen kavgalarla ilgili problemleri ve eczacılarla girişilen kavgaları, yürürlüğe konulan kanunlara ilişkin eleştirileri, hayat pahalılığını, Yüksek Sağlık Şurası'nın faaliyetlerini, hekimlerin birbirleri arasındaki kavgaları, tıp fakültesinde yaşanan gelişmeleri, yabancı ülkelere yapılan seyahatlerden elde edilen intibaları, yabancı hekimlerin İstanbul'da verdiği konferansları, fakülte içindeki hizipleri, Erzincan Depremi gibi doğal felaketlerin yansımalarını, dil devriminin getirdiği tartışmaları, Ankara Tıp Fakültesi'nin kuruluş aşamaları gibi dönemin tıbbi, siyasal ve toplumsal gelişmelerinin takip edilmesine olanak tanımaktadır. Kısaca, Osmanlı'nın fiili olarak son yılları ve Cumhuriyet'in sağlık gündeminin bir panoraması olan "Aydın Akisleri", 30 yıldan uzun süre neredeyse her sayının paramedikal kısmında yayımlanmış zengin bir içeriiktir.



"Bakırköy'de içtima eden Türk Tababet-i Akliye ve Asabiye Kongresi." İstanbul Seririyatı, Sene: 7, No: 8, Aralık 1925.

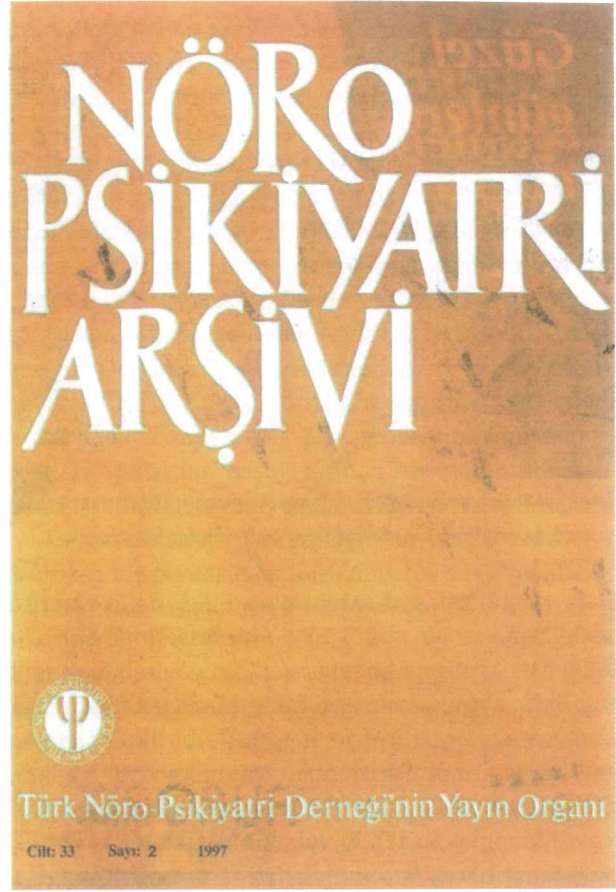


Acta Neuro - Psychiatrica.

*İstanbul Seririyatı*'nın sayfalarında hekimlerin muayenehaneleri, kartvizitler, ilaçlar, aşılar, tıbbi araçlar, yeni yayımlanan kitap duyuruları, toplantı ilanları gibi çeşitli türden reklam ve tanıtımlara da yer verilmiştir. Nöroloji, psikiyatri, dermatoloji, enfeksiyon hastalıkları, kadın hastalıkları, göğüs hastalıkları, göz hastalıkları gibi farklı alanlarda çeşitli hastalıkların tedavisinde ya da semptomların giderilmesinde kullanılması önerilen ilaçların tablet, kaşe, pomad, ampul, şurup gibi versiyonları tanıtılmıştır. Hekimler ve eczacılara yönelik hazırlanan yerli ve yabancı ilaç reklamları, henüz antibiyotiklerin, antidepresan ve antipsikotiklerin icat edilmediği bu dönemin tıp ve sağlık anlayışı konusunda önemli bilgiler sunmaktadır.

#### AKLIYE VE ASABIYE MÜTEHASSISLARI

Dergide, klinik açıdan en çok nöropsikiyatri alanının öne çıktığı hemen farkedilir. Yazar kadrosunun önemli bir kısmını "akliye ve asabiye mütehassısları" yani nöropsikiyatri uzmanları oluşturmaktadır. Bağımsız birer klinik uzmanlık dalı haline gelmeden önce, nöroloji (asabiye) ve psikiyatri (akliye) ihtisası ortaktı ve yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar "akliye ve asabiye mütehassısı", "nöropsikiyatrist", "akıl/ruh ve sinir hastalıkları doktoru" gibi ünvanlar kullanılıyordu. Dönemin az sayıdaki akliye ve asabiye (nöropsikiyatri) uzmanı biraraya gelerek 16 Ekim 1914'de Osmanlı Tababet-i Akliye ve Asabiye Cemiyeti'ni kurmuş, fakat savaş yıllarında dernek bir varlık gösterememişti. Resmi kuruluşunu 1918 yılında tamamlayan dernek, Cumhuriyet'ten sonra Türk Tababet-i Akli-



Nöropsikiyatri Arşivi.

ye ve Asabiye Cemiyeti adını aldı; daha sonra ise bu isim Türk Nöropsikiyatri Derneği olarak değiştirildi.<sup>12</sup> Uzun yıllar boyunca Mazhar Osman'ın başkanlık yaptığı Cemiyet'in resmi bir yayın organı olmamış ve fakat *İstanbul Seririyatı* cemiyetin haberlerine, kongrelerine, sunulan bildirilere sayfalarında yer vererek, dolaylı yoldan da olsa derneğin "gayriresmi bülteni" olarak işlev görmüştü.

Türkiye'de nöropsikiyatri alanında tartışmaların başlaması ve ilk yayınların ortaya çıkması ancak 1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra gerçekleşebildi. Bu dönemin iki önemli tıp dergisi olan *Tababet-i Hazıra* (Modern Tıp, 1909-1912) ve *Tababet-i Seririyatı*'de (Tıp Kliniği, 1914) nöropsikiyatri alanındaki ilk makaleler görülmeye başladı. Tamamen bu alana mahsus ilk dergi ise *Şişli Müessesesinde Emraz-ı Akliye ve Asabiye Müsamereleleri*'dir (1916-1918).<sup>13</sup>

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte, Osmanlı Devleti'nin el koyduğu Fransız La Paix Hastanesi'ne<sup>14</sup> Başhekim olarak atanan Mazhar Osman, 1916-1918 yılları arasında hastanede aylık bilimsel toplantılar düzenlemiş ve toplantıda sunulan vakalar *Şişli Müessesesinde Emraz-ı Akliye ve Asabiye Müsamereleleri* başlıklı dergide yayımlanmıştır. Toplam 11 sayı yayımlanan dergide yer alan yazılar, müsamerelelerde/toplantılarda yapılan konuşmalara ve sunulan tebliğlere dayanmaktadır ve yazarların bir kısmı Mazhar Osman'ın Lape'deki çalışma arkadaşları ve asistanlarından, önemli bir kısmı ise başka kurumlarda çalışan akliye ve asabiye mütehassısları ve hekimlerden oluşmaktadır.<sup>15</sup>

Savaşın sona ermesi ve ateşkesin ardından La

İstanbul Seririyatı'nın Mazhar Osman Uzman tarafından 1928-1929 yıllarında tutulmuş bir Masraf-Gelir Defteri'nden bir yaprak.			
2500	2500		
1900	1900		
3200	3200	4550	
650	650	500	
60000	60000	1920	
200	200	2500	
200	200	310	
		400	
		1501	

İstanbul Seririyatı'nın Mazhar Osman Uzman tarafından 1928-1929 yıllarında tutulmuş bir Masraf-Gelir Defteri'nden bir yaprak.

Paix Hastanesi, asıl sahibi olan Filles de la Charité teşkilatına teslim edildi. Şişli Müessesesinde Emraz-ı Akliye ve Asabiye Müsamereleleri'nin yayın hayatı 1918 yılı Ekim ayında sona erdi fakat Mazhar Osman kısa süre sonra, Dr. Nurettin Ramih ile birlikte, 1 Mayıs 1919'da İstanbul Seririyatı'nı yayımlamaya başladı. Şişli Müsamereleleri'nde gündeme gelen fakat dergide yayımlanamayan tebliğ ve sunumların bir kısmı ilk sayıdan itibaren İstanbul Seririyatı'nda yayımlandı.

Mazhar Osman'ın 1951'deki ölümüyle birlikte İstanbul Seririyatı dergisi de kapanmıştır. 1952 yılında Türk Nöropsikiyatri Derneği'nin yayın organı olarak, Acta Neuro-Psychiatrica isimli nöroloji ve psikiyatri alanında yapılan araştırmalara, çalışmalara, vaka sunumlarına yer veren yeni bir dergi yayın hayatına başlamıştır.<sup>16</sup> İhsan Şükrü Aksel ve Kazım Dağyolu tarafından hazırlanan dergi muntazaman olmasa da 1962 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir. Aksel ve Dağyolu'nun yanısıra Acta Neuro-Psychiatrica'da yazıları yayımlanan isimlerden bazıları şunlardır: Kriton Dinçmen, Aydın Uluyazman, Ertuğrul Saltuk, Faruk Bayülkem, Özcan Köknel, Yani Anastasiadis, Burhan Noyan.

Acta Neuro-Psychiatrica'nın kapanmasının ardından kısa bir süre sonra Türk Nöropsikiyatri Derneği'nin yeni dergisi olan Nöropsikiyatri Arşivi 1964 yılında yayın hayatına başlamıştır. Nöropsikiyatri Arşivi psikiyatri, nöroloji ve ilişkili davranış bilimleri alanlarında klinik ve temel bilim yazılarının yayımlandığı bir bilimsel dergi olarak halen yayın hayatına devam etmektedir.



İstanbul Seririyatı arşivinin web sitesi (www.istanbulseririyati.com).

## SERİRİYATIN OKURLARI VE ABONELERİ

İstanbul Seririyatı'nın yayımlandığı yıllarda hangi sayısının kaç adet basıldığı, kimler tarafından okunduğu, toplam kaç abonesinin bulunduğu ya da yaklaşık kaç kişi tarafından okunduğunu saptamak elbette imkânsız. Bununla birlikte, İstanbul Seririyatı'nın yayımlandığı dönemi, dönemin tıbbi süreli yayınlarını ve toplam hekim sayısını gözönünde bulundurarak derginin İstanbul başta olmak üzere ülkenin pek çok şehrindeki hekimlere ulaştığını söyleyebiliriz. Başka herhangi bir dergi için ulaşılmaması çok istisna olan bir defter sayesinde İstanbul Seririyatı'nın mutfağına, basımına ve okur/abone profiline dair bazı bilgilere sahibiz.

Dr. Şeref Etker'in arşivinde bulunan ve Dr. Mazhar Osman Uzman tarafından 1928-1929 yıllarında tutulmuş olan bu defter<sup>17</sup> İstanbul Seririyatı dergisi ve Mazhar Osman'ın Tababet-i Ruhiye kitabının masraf-gelir defteridir. Mazhar Osman defterin sağ sayfalarına "masraf" başlığı altında İstanbul Seririyatı'nın ve Tababet-i Ruhiye kitabının masraflarını, sol sayfalarına ise "varidat" başlığı altında bu yayınlardan elde ettiği gelirlerin bir kısmını kaydetmiştir. "Masraf" kısmındaki masrafları büyük oranda İstanbul Seririyatı için Kader Matbaası'na ödenen kâğıt, klişe, kap, baskı ve posta masrafları ve Tababet-i Ruhiye kitabı formlarının baskı ve klişe masrafları oluşturmuştur.

Mazhar Osman "varidat" başlığı altına ise İstanbul Seririyatı'nın o yıllarda yalnızca İstanbul dışındaki müşterilerinin isimlerini aylık düzenli olarak kaydetmiştir. Defterden Filistin, Kıbrıs, Paris, Bursa, Diyarbakır, Adana, Kütahya, Rize, Erzincan, Elâzığ gibi birçok şehir ve bölgeden hangi doktorun dergiye abone oldukları takip edilebilir. Bu kısımda ayrıca İstanbul Seririyatı'nın ilaç reklamlarından elde ettiği gelirler, abonelik gelirleri ve Tababet-i Ruhiye kitabından elde edilen gelirler görülebilmektedir.

Sözkonusu defter İstanbul Seririyatı'na Anadolu ve ülke sınırları dışında hangi hekimlerin abone olduklarını belirleyebilmek ve derginin okuyucu kitlesini ve etkisini haritalayabilmek için eşsiz bir veri sunmaktadır.

## İSTANBUL SERİRİYATI ARŞİVİ: WEB SİTESİ VE AÇIK ERİŞİM

Türkiye'de tıp alanının yayın hayatı son bulan en önemli dergisi İstanbul Seririyatı'nı kapsamlı bir proje<sup>18</sup> ile online erişime açtık. Uzun yıllar süren ve yoğun bir emek ürünü olan İstanbul Seririyatı Arşivi (www.istanbulseririyati.com) derginin tüm sayılarını ve ayrıntılı dizinini içermektedir.

Derginin her sayısının medikal kısmı için, yazar, başlık ve sayfa numarasını içeren dizinin yanısıra yine her bir sayı için ayrı ayrı etiketler oluşturulmuştur. Özel isimler, hastalıklar, kavramlar, mekânlar, kurumlar vb. gibi çeşitlendirilmiş anahtar sözcükler tayin edilerek arşiv arama özelliği geliştirildi. Site arşivi yıl, sayı, konu, yazar, kavram ve sözcük bazlı arama olanakları sunmakta ve kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Dergi sayılarını çevrimiçi okumanın yanısıra indirme seçene-



*İstanbul Seririyyati (1919-1952) Sergisi, sergi kitapçığı.*

ği de bulunmaktadır. Sitenin "Blog" sayfasında, ziyaretçilerin ilgisini çekebilecek ve *İstanbul Seririyyati*'nin tarihsel mirasını inceleyen yazılara yer verilmekte, farklı

yıllara ait sayı ve içeriklerden örnekler paylaşılmakta, 1919-1929 arası dönemde eski harflerle yayımlanan yazılardan bazılarının dil-içi çevirilerine (transliterasyon) yer verilmektedir.<sup>19</sup>

*İstanbul Seririyyati* keşfedilmeyi yahut derinleştirilmeyi bekleyen birçok fenomeni bağrında saklıyor. Bu yazıda, derginin klinik bölümü ile ilgili yeterli bilgi veremedik ancak genel bir değerlendirme yapılırsa dergide tıbbın başta nöropsikiyatri, deri ve enfeksiyon hastalıkları olmak üzere her dalında makalelerin neşredildiği görülür. Derginin ilk yıllarında genelde çeviri makalelere yer verilse de zamanla orijinal araştırmalar daha fazla yer almaya başlamıştır. Yabancı dergilerden makale özetleri "İktibaslar" başlığı altında her ay neşredilerek güncel tıbbi bilgiler okuyucuların ilgisine sunulmuştur.

Derginin bazı sayılarında Cumhuriyet politikalarıyla aralarında paralellikler kurulabilecek ve Osmanlı bakiyesi kurum ve âdetlerle hesaplaşan orijinal makaleler göze çarpar. "Öjeni," "Milli Nüfus Siyaseti," "Esrar ve Eroin Bağımlılığı ile Mücadele," "Harem Ağalarının Psikolojisi," "Çocuk İslahevleri," "Sanat ve Psikopatoloji," "Meslek Şerefi ve Deontolojisi," "Marazi Ruhiyat Nokta-i Nazarından Tasavvuf" başlıklı makaleler örnek olarak verilebilir. Türkiye'nin en uzun soluklu tıbbi süreli yayınlarından biri olan *İstanbul Seririyyati*'ni açık erişimle araştırmacı ve meraklıların ilgisine sunmuş olmaktan kıvanç ve sevinç duyuyor; bu mirası merak eden herkesin bu imkândan yararlanabilmesini diliyoruz.

FATİH ARTVINLİ – ACIBADEM ÜNİVERSİTESİ

CEM HAKAN BAŞARAN – ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

#### DİPNOTLAR

- 1 Nimet Taşkıran, "Belgelerle İlk Türk Tıp Dergisi Vekayi-i Tıbbiye 1849," *Haseki Tıp Bülteni* 6, no. 2 (1968): 105-116. Türkiye kütüphanelerde *Vakayi-i Tıbbiye* dergisinin tam bir koleksiyonu yoktur. Tıbbiye mektebinde aynı yıl *Gazette Médicale de Constantinople* (Nisan 1849-1852) adıyla daha kapsamlı Fransızca bir tıp dergisi daha yayımlanır. *Vakayi-i Tıbbiye* dergisi sekiz sayfalık bir risale formatında modern tıp literatürünün Türkçeye çevrilmesi yolunda ilk teşebbüslerden birisidir. Yine *Vakayi-i Tıbbiye* adında bir ikinci dergi sivil tıbbiye'nin (Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye) teşebbüsüyle 1880-1905? yılları arasında çıkarılmış, II. Abdülhamid rejimi tarafından dergi önce sansüre uğramış daha sonra ise yayımı durdurulmuştur.
- 2 Ayrıntılı bilgi için bkz. Gülten Dinç, "Sağlık Bilimleri Alanında Süreli Yayıncılığın Gelişimi ve Bu Alanda Arap Harfleri ile Türkçe Yayınlanan Süreli Yayınlar Üzerine Bir Değerlendirme," *Anadolu'nun İlk Tıp Gazetelerinden Hekim*, ed. Mustafa Çulfaz (Trabzon: Serander / Trabzon Tabip Odası Yayını, 2007), XV-XVIII.
- 3 *Gülhane Tıp Dergisi* adıyla halen yayımlanmaktadır.
- 4 Dergiyi inceleyen kapsamlı bir yazı için bkz. Cem Hakan Başaran, "Osmanlı Seririyyat Mecmuası / Revue Médicale Ottomane (1910-1914)," *Kebikeç*, no.47 (2019): 269-320.
- 5 *Darülfünun (İstanbul) Tıp Fakültesi'nin yayını olan Osmanlı Seririyyat Mecmuası'nın devamı olmakla birlikte halen İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi* adıyla yayımlanmaktadır.
- 6 Heyet-i Tahriyye, "Muhterem Karilerimize," *İstanbul Seririyyatı* 1, no. 1 (1 Mayıs 1919): 1.
- 7 "Karilerimize," *İstanbul Seririyyatı* 10, no. 8 (Kânunuevvel 1928): 509.
- 8 "Ricalarımız ve Arzlarımız," *İstanbul Seririyyatı* 10, no. 8 (Kânunuevvel 1928): 510.
- 9 *İstanbul Seririyyatı*'nda – bir kısmı daha önceleri muhtelif mizah dergilerinde de yayımlanmış – karikatürlerini yayımlayan karikatürist Dr. Ulvi Kâzım Bey'in yaşamı hakkında maalesef yeterli bilgimiz yok. Mazhar Osman tarafından yazılmış bir nekroloji olmasa birçok kişi gibi bu sanata doktor hakkunda da belki hiç bilgimiz olmayacaktı. Nekrolojisinden geç yaşında da olsa – 1942 yılındaki ölümünden iki yıl evvel – aklı ve asabiye ihtisası yaparak uzmanlığını aldığı ve ömrünün son iki yılında aklı ve asabiye olarak çalıştığı anlaşılmaktadır. *İstanbul Seririyyatı* 24, no. 12 (Birincikânun/Aralık 1942-Paramedikâl): 69. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cem Hakan Başaran & Fatih Artvinli, "Seririyyatın Karikatüristi Dr. Ulvi Kâzım Bey," *İstanbul Seririyyatı Arşivi*, <https://istanbulseririyyati.com/index.php/2025/01/18/ulvi-kazim-bey/> [Erişim tarihi: 10.07.2025]
- 10 Mazhar Osman'ın 1921'de Toptaşı Bimarhanesi başhekimliğinden alınarak yerine Avni Mahmud'un getirilmesi üzerine talebeleri ve arkadaşları seslerini yükseltir. Bunlardan birisi de "Tahassürname-i mecmûnan-Ârifî Paşa vedaatile [emanetile] Mazhar Osman Bey'e" başlıklı şiiri ile destek veren Çerçöp Sami'dir. Bkz. *İstanbul*

- Seririyyatı* 3, no. 8 (1 Kânunuevvel 1337): 128. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cem Hakan Başaran & Fatih Artvinli, "Seririyyat Şairleri: Neyzen Tefvik ve Çerçöp Sami," *İstanbul Seririyyatı Arşivi*, <https://istanbulseririyyati.com/index.php/2024/12/18/seririyyat-sairleri-neyzen-tevfik-chercep-sami/> [Erişim tarihi: 10.07.2025]
- 11 Çocukluğundan itibaren epilepsi nöbetleri geçiren ve ömrü boyunca aşırı içki tüketen Neyzen, dönemin akıl hastaneleri olan Toptaşı Bimarhanesi ve Bakırköy Akıl Hastanesi'nde defalarca yatmıştır. Hayatının son dönemlerinde Mazhar Osman'ın yardımıyla Bakırköy Akıl Hastanesi'nde kendisine ayrılan 21 numaralı koğuşta kalan Neyzen'in *Hiç ve Azab-ı Mukaddes* isimli iki şiir kitabı yayımlanmıştır. Neyzen'in "Alkolisma (Bakırköyünden bir ses)" başlıklı şiiri için bkz. *İstanbul Seririyyatı* 17, no. 10 (Birinciteşrin/Ekim 1935): 46.
- 12 Derneğin tarihi için bkz. Fatih Artvinli, Şahap Erkoç ve Fulya Kardeş, "Two Branches of the Same Tree: A Brief History of Turkish Neuropsychiatric Society (1914-2016)," *Archives of Neuropsychiatry* 54, no. 4 (2017): 364-371.
- 13 Şahap Erkoç, "İlk Türkçe Nöropsikiyatri Dergisi; Şişli Müessesesinde Emraz-ı Akliye ve Asabiye Müsamereleri," *Tıp Tarihi Araştırmaları* 10 (2001): 119-137; Fatih Artvinli, "Türkiye'de Nöropsikiyatrinin Sahnelenmesi ve Kurumsallaşması: Şişli Müessesesinde Emraz-ı Akliye ve Asabiye Müsamereleri (1916-1918)," *Tarihin Dönüşümü, Dönüşümün Tarihi*, der. Gözde Orhan (İstanbul: Altınbaş Üniversitesi Yayınları, 2022), 102-149.
- 14 Hastanenin tarihi için bkz. Rinaldo Marmara, *Osmanlı Hoşgörüsünün Tanığı Lape Hastanesi (1858-2008)* (İstanbul: Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2009).
- 15 Fatih Artvinli, "Türkiye'de Nöropsikiyatrinin Sahnelenmesi," 141.
- 16 Fatih Artvinli, Şahap Erkoç ve Fulya Kardeş, "Two Branches of the Same Tree," 368.
- 17 Yaklaşık 168 sayfalık (84 yaprak) bu tarihi defter Fatih Artvinli ve Cem Hakan Başaran'a Dr. Şeref Etker tarafından 2023 yılında Heybeliada'da bir sohbet sırasında gösterilmiş, 2024 yılında ise Koç Üniversitesi ANAMED'de düzenlenen bir toplantı sırasında verilmiştir.
- 18 "*İstanbul Seririyyatı (1919-1952): Tıbbi Süreli Yayın Dijitalleştirme, Dizin, Analiz ve Açık Erişim*" başlıklı, 2142 numaralı proje, "Acibadem Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP)" tarafından desteklenmiştir. 14 Mart 2025 günü Acibadem Üniversitesi'nde "*İstanbul Seririyyatı (1919-1952): Tıbbi Süreli Yayın Sergisi*" ve paneli düzenlenmiştir. Proje asistanlarımız Tuğba Esat Örengül ve Gamze Kaya'ya bu süreçteki destekleri için teşekkür ederiz.
- 19 Blog sayfasının tüm ilgilenenlere açık olduğunu bu vesile ile duyuralım. Sayfa yazı ve önerileri ile katkı vermek isteyen herkese açıktır. Blog bölümü hem bizim hem de ilgililer için interaktif bir bölümdür.